

Scholia in Cap. III.

Cum Eusebio uisum esset demonstrare, etiam hoc nomine magnificiendam esse iudeorum legem, quod ex multis uiles, ad uitam recte instituendam, formandamque de rebus multis magnis, iudicium, tropologiam & allegoriam continet. Primum quidem ex Aristotele, Eleazar Archipontifex seru monem refert, in quo ille ad hoc auctoritatem. (Quod fit ut cum omnia sint à Deo condita, alia tamen mundata, alia immunda censeantur, nec licet iudeis est quorundam eis & contorta, respondens, allegoricè illa præcepta accipienda censet, & quid sibi illa scilicet, ac que sit natura quorundam animalium, exponit, ad mores uite, & institutionem illa referens. Postea Aristobulus testimoniū addidicit, qui idem affectus in libro ad Ptolemaiu Philadelphus scripto, exempli causa manu, quietem, defensionem De tribus dicit, sed iusta & pogonā vīgē nō ἀργονοντεῖ εἰ, cum in Deo nihil sit corporeum & utile dicit, κατὰ βασις τονται, & alia eius generis in Deum qui ubiq. est, non cadat.

1 Impura] Impura quedam existimat ad cibum, quodam ad tacitum. In plerisque enim legem esse superficiam, in his autem rursus superficiam ad hanc modum differit.

2 Improbis] & miseros in tota uita.

3 Lateat] Sed quecumq. facit quis ipsi manifesta sunt, etiam futura. Hec diligenter explicans et aperta faciens, demonstrabit quod eis cogitet aliquis facinus committere, non lateat, sedum faciens ita per totam legem Dei potestatem demonstrabit.

4 Neputes] Ne in sicut tam illam opinionem delabarit, quod nurum aut filium aut filium gratia oitiose legem tulerit hanc Moses.

5 Iam cibū] In Greco est. Nam in cibo & potu auspiciatus, statim tunc uitiabit.

6 Intellecta] Non repugnabunt predictis illo modo. Hortari autem te uolo, ut naturaliter intelligas has tradiciones, & conuenientem de opinione tenes, nec delabarit in fabulosam & hinc manum doctrinam.

7 Ita descensus] In Greco sic est. Vi certum esset per hec descendimus Dei factum esse, quod si qui hec asperciabant clarissime singula comprehendebant, nec ignem urere, sui dictum est, quicquam non que tubarum sonum per humana uires aut instrumentorum apparatus fieri. Sed Deum sine quo quam ostendere suam ipsum maiestatem. Hec Aristobulus.

De Eſſe, qui prius temporibus apud Iudeos sublimi uicebat
philosophia. Cap. IIII.

Verum quoniam diuinarum legum præcepta percurrimus, & formam allegorici sensus tetigimus: illud prætermittendum non est, uniuersam ludorum gentem in duas maximè partes diuisim: unam, quæ præcepta legis certo quodam literæ sensu sequebatur: alteram, quæ maiore philosophia firmata, altius atque subtilius omnia speculabatur, qui & Philo ludoſi esse putabantur. Hortari disciplina omnes qui non ueritatem, ueritatem admirantur. Iosephus uero atq. Philo ludoſi perpetue memoriam eorum commendarunt. Itaq. ne tam sublimes uiri neglegti esse uidetur, à libro Philonis, quem ludoſi composuit, nonnulla summa mihi effe arbitrator. Preter ceteros, inquit, quos penè innumerabiles sanctio Mosaica ad uiuentum incitauit, Elſai summi omnium atque maximi sunt *τηρητοὶ ὑπόστατα*. Id est Graeca lingua, sanctitate (sicut mihi uidetur) appellatis quorum secta non genere, sed uirtute atque humanitate discernitur. Itaque nemo puer, nemo adolescentis propter instabilitatem aetatis, sed uiri omnes aut senes sunt, qui nullo corporis morbo, nulla animi perturbatione feruntur, sed uera soli hominum libertate fruuntur, cuius rei uita sua testimonium præberet. Nemo proprium aliquid possidet, nō domini, non mancipium, non pecus, non uas aliquod: sed omnibus in medio positis, communiter uentur, habitat simul & conuiuit quasi soiales. Cumq. omnia pro communi utilitate faciant, alia aliorum negotia sunt, que impigre subeunt certant, non frigus nō calorem, non aliquam mutationem aeris formidantes, sed

ante ortum solis ad solitos labores uerti, crepusculo uespertino cum gaudio rediunt, non aliter quam qui certamine gymnicō exercentur. Meliora enim & iucundiora tam animo quam corpori ea certamina putant, quæ non se uelunt cum corpore. Sunt autem eorum alijs agriculta, alijs pastores, alijs apium cultores, alijs aliarum artium magistri, ita ut per se ceteri inter se uuant, alijs non indigentes, nihil facere recusat, quod cum uile societati sit, turpe nō est. Cumq. à laboribus suis mercedem ceperint, apud eum deponunt, qui quæstus creatus est. Is omnia diligenter procutat, quibus egent autē paucissim, cum omnem luxum tanquam anima atq. corporis morbi aspernatur. Communis est ipsi non mensa solum, uerum etiam uestis, tenuis quidem omnis, sed grauior in hyeme, quæ in uno deposita loco est, unde inquisit indifferenter astutus. Aegrotatio quoq. corporis si acciderit, studio atq. cura omnium & communis curatur. Seniores si absq. liberis naturæ concedunt, felicissimi omnium putantur, honorati ceteris nō minus quam si eos genuissent. Et quoniam acutissime matrimonio huicmodi societatem facile dissolui posse perpelerunt, uxorem ducentem reculant, castissimam summopere studentes. Nihil enim mulier seipsum amat, & ze vxori proulotypia maximè mordet, ac uiri mores artificio quadam atq. lenocinio faciebat, ea iam audacter atq. aperte agreditur, omnique ui regere matriti conatur. Quare uxor huic societati inimicissima iudicata est: non seruat enim mores: nec probus erga omnes est, qui aut uoluptate uictus, aut liberonam amorem superatus, in seruitute uxoris deductus est. Hac uita eorum fit, ut non priuati solum, uerum etiam reges atq. principes, eorum philosophiam plurimum admirentur. Hæc quidem in Apologetico Philo scripta, ut diximus: in eo uero libro quem inscripti, Omnes studiosos liberos esse, ita de Elſai narrat: Palestina maxima gens Iudeorū habitant, inter quos qui dicuntur Elſaii comperiuntur, plures numero, ut ego opinor, quām qua tuor milia. Elſai dicit, quasi sancti, Gracē, quoniam Dei cultores præcipue sunt: non animalia sacrificantes, sed mentes suas uirtute munitas, offerendas Deo putantes. In ciuitatibus non habitant, existimantes, ut contagionem aeris corporibus, sic conuersationem vulgi animo nocere. Horum alijs agros colunt, alijs pacificas artes ad utilitatem suam & proximorum exercenti: nec argentum, nec aurum reponunt: nec ingentes agros laudant, sed tantum colunt, quantum necessitatibus possit sufficere. Hi enim ex omnibus penè hominibus soli pecuniam & fundos negligentes, uirtute difilissimi putantur, facilitatem uiuendi & paucorum indigentiam recte magnas esse diuitias iudicantes. Nemo eorum tela, enses, galeas, scuta, ceteraque bellii faciliat instrumenta: sed nec eas artes exercent, quibz. facile homines in improbatam labuntur: nulla mercatura, nullus cauponatus, nulla eis cognoscitur navigatio: omnes rapinae occasiones depellunt. Nemo seruus apud eos est: sed cum uniuersi liberi sint, alteri alteris seruunt. Omnes qui seruus utuntur, non solum quia æqualitatem contemnunt, tanquam infiustos oderunt, uerumentur, quasi naturæ leges transgressos omnino despiciunt. Omnes enim (sunt) quasi mater eadem natura geniti: quare quamvis non uocem, sumus tamē se ipſa fratres, auaritia, crimen ab alienati, rationalem philosophiam partem non necessitam ad uiuentum, naturalem maiorem humanæ naturæ consequi posse putantes, alteram sophistis, alteram leuioribus reliquerunt hominibus: illam philosophiam partem solummodo approbantes, qua de Deo, & de creatione omnium scrutamus. Morali maxime inuigilant: ad quam absolute conseruandam, paternis legibus adiuantur: quas recte intelligere nemo sine diuino auxilio potest. Has semper quidem,

Sabbato
scriptura
explanatur.

Argumenta
amoris diu
ni.

quidem, sed maximè septimis diebus docentur. Dedicata enim septima dies deputatur, in qua ceteri omnibus neglectis, ad sacrata loca concurrentes, quæ Synagogæ appellantur, ordine suis senioribus iuniores confidere solent, leguntur scripturæ diligenter, & exponuntur à peritisimis: symbolis enim prisco more scripturam uti maxime arbitrantur. Discunt igitur pie, sancte, iustè, iusteque uiuere, triplici regula uentus: amore Dei ardentissimo, uiuitus cultu diligentissimo, charitate proximi feruentissima. Quod igitur summè Dei diligent, multa nobis argumento sunt. Causitas perpetua, iurisi urandi nulla mentio, mendacij odium & præcipue quod bonorum omnium, nullius us mali causam esse Deum opinantur. Quod uirtutis student patet: quia pecuniam negligunt, gloriam spenunt, uoluptatem oderunt, constantes, seueri, magnicq; animi sunt, cateraq; huiusmodi innumerabilia. Charitatis autem argumenta sunt, benevolentia, societas, qualitas. Nullus enim dominum habitat, quæ omnium communis non sit. unum æratum, unus sumptus omnibus est. Praterea uelitis communiter omnibus proposta, communis cibis & potus, communis mensa, omnis uita communis est. Quæ omnia multo magis illi opere faciunt, quæ alij uerbis significant. Nec mirum, quæcunq; enim quotidie laborantes consequntur, non ipsi seruant, sed in medium afferentes, communis utilitatib; attribuunt: non negliguntur apud eos ægrotantes, sed à communibus curantur. Seniores, non minus quam parentes liberi uenerantur. Huiusmodi homines sine Graeca doctrina, Mosaica philosophia effect, quæ uirtutis opus hominibus proposit, & qua libertas & oritur, & confirmatur. Nam cum multi atq; uarij diuersis temporibus, alij crudelitate, carnificum more uniuersam ludæam uexarint, alij astuta simulatione adeo ad improbatatem cunctos peruerterint, ac suæ impietas, inhumanitas q; calamitatis hominum perpetua monumenta reliquerint: nullus unquam ita efferratus fuit, nullus ita ueterator, ac malus, ut Eſeiorum, aut potius sanctorum uitam criminari uoluerit: sed omnes probitate illorum superat, quasi à natura liberos putantes, summa ueneratione atq; laudibus prosecuti sunt. Hæc Philo.

Scholia in Cap. IIII.

Quanti facienda sit Hebreorum Theologia, ex eo colligit Eusebius, quod sine Grece doctrina, Mosaica disciplina Eſeos per uirtutis studium uere, ut Philo putat, liberos reddidit. Multa de Eſeiorum consuetudinibus, scivis, moribus, exercitijs & Theologia refert. Plura qui desiderat, legat libro primum Ecclesiastis historie Eusebij, in quo multa habentur de Eſeis. ut uirtutis studium cum primis probamus, ita libertatem ueram à Christo solum petendam conferimus. Solus enim ille dicit: Si uos filii liberauerit, uer liberi eritis. Nec deſti huic libertati obedientia fidei, quam in nobis operari Spiritus adoptionis, cuius dictum, corporis exercitio Eſeiorum merito anteponimus.

1 Appellati.] Habitant autem in multis urbibus Iudeæ, multis etiam uiciis, & multis magnis & copiosis cœtibus.

2 Vetus.] Proponuntur enim illis hyeme pallia crassa: estate uero humeralia tenuia, ut facile licet cuilibet uolenti accipere quam uelit. Nam unius omnia & omnium res rursum uetus existentur.

De Deo, & quod mundus creatus est, & quod prouidentia regitur. Cap. V.

Verum quoniam philosophorum disciplina tam patuit, & totius etiam multitudinis mores diuinis legibus muniti expoliti sunt: restare uideatur, ut iuuorum theologiam pietati maiorum idoneam atq; consentaneam ostendamus. Sic enim perdiscemus, quales in theologia, & in ceteris disciplinis Hebraei fuerunt. Philonem igitur rursus primo libro super legem audiamus.

uidamus. Nonnulli, ait, mundum magis quā autorem mundi admirati, nō orum, sed exterum esse mundum putauerunt male, nullum penē opus Deo attribuentes: cum econtra oporteret Dei quidem uirtutes, quali creatoris atq; partis admirari, mundo autem non maiorem, quā creaturæ conueniat, laudem attribuere. At uero Moses, qui & ad summum philosophiæ peruenit, & Dei responsis secreta natura didicit, optimè cognovit necesse esse, ut horum aliud quidem agat, cum sit integerius intellectus atq; pulcherrimus, omni scientia præstantior, omni bono melior, omni pulchritudine formosior, aliud uero inanis, per se atq; immobile, sed ab intellectu commotum atq; formatum, per seculissimum opus hunc mundum efficerit. Quem quis uult ortum negant, perutilem atq; ad pietatem necessariam, prouten tia uirtutem radicibus sustulerunt. Patrem enim atq; autorem operi suo pro uidere, ratione probatur: pater enim omnis atq; autor, ea quæ genuit aut fecit diligenter studet conseruare, quæ opprimere possunt expellens, quæ uita sum suis acquirens: ad id uero quod non fecimus, nulla coniunctio nobis est. Pernicioſa igitur res omnino est, ut sine principatu civitatis, sic mundum sine autore ac iudice, à quo uniuersa gubernantur, consistere posse putare. Mirabilis igitur ille Moses, quod sine principio est, alienum à re uisibil omnino existimus. Quod enim sensibili est, mutationi subiectum, numquam idem est, inuisibili quidem atq; intelligibili perpetuitate attribuit: sensibili autem aliud uocabulo accommodauit. Nam quoniam uisibilis atq; sensibilis hic mundus est, necessariò ipsum ortum habuisse affirmat. Vnde non ab re creationem etiam eius magna cum theologica uenustate confriscit. Hæc de origine uniuersi. Quod uero prouidentia mundus gubernetur, in libro quem de Prudentia scripsit, contrarijs primum expolitis, deinde confutatis, magnifice probatur. Quorum plura, quoniam longiora sunt, compendiosius ponam. Prudentiam esse, inquit, arbitraris, cū tantam rerum perturbationem esse videas. Quid enim humanorum ordine certo geritur? An solus ignoras, praus atq; rapacissimos homines bonis omnibus flore, diuitijs, gloria, cultu multitudinis, magistratibus, bona ualeudine, quibuscum dixeris uoluptatibus affluere. Virtutis autem amicos omnib; malis oppreflos, paupertate, infamia, humilitate, duritie uiuendi affligi. His alij sibi cōpluribus ita dicit, respondet postea hoc pacto: Nō tyrannice, neq; ui aliquo, uel crudelitate, sed ut rex regum iuste uiuersum mundum Deus gubernatrix autem uerus iam pater est: ut enim se haber pater ad liberos, ita rex bonus ad ciuitatem, & Deus ad mundum: quippe qui naturæ stabili lege principiatis, & prouidentiam insolubili coniunctione una copulauit. Quare quemadmodum non negliguntur omnino uiuisci à parentibus liberi, inimicorum opus esse putantibus submersos inuadere: sed maiore interdum ope fountent, cū nullus in se præsidium esse uideatur. Similiter quoq; Deus omnium curam gerit, ne minus eorum, qui perpetuā uiuunt, tum ut occasio nem eiſi poenitentia præbeat, tum ut natura ſe propitium esse ostendat. Ad haec longe abſis à ueritate, si malorum aliquæ felicē arbitraris, etiam si Cro. vitiis effoſo ditor, acutior uisu quam Lynceus, maiorib; corporis uiribus quam Cro. miseros, etiā tonata ille Milo, Ganymede formosior fit, omnibusq; alij corporis, & ex: ambi uigilo terioribus bonis abundat. Qui enim mente suam plurimoriſu dominatui ac uideantur, beatus esse nullo modo poterit, etiam si uulgo beatus appelletur. Nā si animali oculos parumper uolueris eleuare, atq; ut posſible homini est, de uero bono considerare, omnia quæ nunc admirari uideris, magno rifiu proſequere: ſi: ſemper enim cum meliora lateant, in locum eorum mala i trumpeſia laudantur. Cum uero in medium adſunt bona, tunc quæ contraria ſunt, hac luce di-

ce dilucidius turpitudinem suam ostendunt. Si ergo diuinum illud bonum mente conceperis, nihil eorum, quæ dixisti, facile apud uitiosos inueniri inter bona collocabis. Preciosissima nempe illorum argenti atque auri metallum sunt, quæ à pessima terrarum parte solent prodire, per multum namque profecto interest inter metallorum sterilitatem, & fecunditatem terræ non mettalo se. Longè quippe abest argenti atque auri natura à bonitate frugum, siue quibus uiuere nequimus: quod maxime in annonæ patet caritate. Omnes enim thesauros, pro modici temporis alimento recte iudicantes propter necessitatem, liberenter omnes proferre solent. Quando autem necessaria nobis cumulate affluunt, nature bonis abundantes, contenti esse non possimus: sed argenti atque auro inhiante, & quasi oculis capti, terteno pondere huic atque illuc propter auratiam ferimur, continuoq; pecunia grata bello uexamur. Vestes etiā magnificas cupimus, quæ nihil aliud sunt quam texitoris artis laudes, & flos ouium, ut nonnulli poetae dixerunt. Qui uero gloria adeo cupidus est, ut uel à malis laudari cupiat, hunc improbum esse necesse est: quippe unumquodque suo simili gaudet: bonam autem ualedidinem aurum non queret, si didicerit non paruos animi morbos ab auditu oriri. Qui uiribus corporis certiūcē eleuat, atrocissimas ante oculos bellus ponat. Ita enim intelliget turpisimum esse, ferarum uiribus hominem gloriarī. Formositatem corporis latare mentis compos nemo poterit: que breui adeo extinguitur tempore, ut antequam florefcas, desfloruisse videatur: presestum cum etiam inanimatæ artis opera, picta, ficta, texta, non parua uideat extare pulchritudine, quorum omnium nihil unquam apud Deum inter bona enumeratum est. Quid dico apud Deum? cum nec perit homines, qui recte philosophantur bona, cadutas has res, aut arbitrentur, aut appellant. Qui uero fallam, & nomine solum philosophiam sequuntur, q; animi se medicos professi, seruiti corporis inhærent: nec corporum quidem medicos imitantur, qualsi si rex ac princeps a groter, omnia transgreſi inter columnas, porticus, tabulas, argentum, aurum, lapides, cubiculum ipsum illico petunt, nec uel auro insertam admirati, nec lapidibus ornatum considerantes le cūlum, quām citius possunt, cateris omnibus contemptis, manus ægroti tangunt, pulsum examinant, interdum etiam uestibus sublati, qua duritis sit uenter, quo calore peccus ardeat, quo moto cor exilit, inquirunt. Ex quibus omnibus alijsq; compluribus quantitate & qualitate ægitudinis percepta, curam morbi tandem agreditur. Operet igitur etiam philosophos cum medicinam animi tenere profiteantur, omnia despiciere, quæ falsa homines opinione maximis facti: ac mentis ipsi us cubicule ingredi diligenter, & considerare si propter iram inæ qualiter pulsus mouetur: tacitūq; ipso examinare, si aspera maledicendo lingua effecta est, si cupiditate tumidus uenter, & ut breuerit dicam: quis intemperie interior turbata sunt. Hoc enim pacto, idonea poterunt adaptare remedias. Nunc uero cum nequeant lucem ueram aspicere, exteriorum falso rerum iatore percussi, qualsi cacci pererrant, reginam omnino mentem negligentes: & satellites eius, diuitias, gloriam, sanitatem, aliaq; huiusmodi persequentes. Et quemadmodum summa infamia est, aut cæcos de coloribus, aut furdos de harmonia multæ: sic & uitiosos uiros de bono & malo iudices constituerem. Mente namq; capti sunt, & interioribus tenebris obcecati, discernere nequeunt. Merito igitur laudatur Socrates, & alijs, qui paupertatem amplexi, nec quæstus articia didicerunt: nec, amicis aut Regibus magnifici oblata munera accepterunt: nihil enim aliud quam uitium bonum putabat. Quod si mortali corpore circumducti, & morti ut homines subiecti, ac cum multitudine iniustorum hominum maxima uitientes iniuria per-

runt, cur accusanda natura est, cum crudelitas hominum culpanda sit? Non enim facile potest evadere, qui degit in ratione pestifera. Et ueluti cum magna uis pluvia descendat, nisi sub techo sis, necesse est etiam si sapientis imbreu perferre: cumq; frigidissimus perflat boreas, frigore premi, & æstatis ardore calefieri: 1 Eodem profecto modo, si cum iniustis uitam agis, necesse est multa inde perpetui mala. Verum omnes, qui virtutem negligentes, falsa corporis laudant bona, à Sole umgi, & à loue lauari putantur. Symbolica enim hac priscæ prouerbia re ipsa uera esse ostenduntur: nec enim post mortem solummodo, sed etiam per totam uitam animo simul atque corpore iniusti homines pendent. Cuic rei qui Siculam conscriperunt historiam, telos lo cupletissimi sunt. Nam uel amantisimam uxorem suspectam adeo fuisse tyranum dicunt, ut tabulis cubiculum statuerit, quo maior sonitus cu ad eum ire exercitaretur: nudamq; ita eam ire iussisse, ut nihil occulte ferre posset: adiutori ipsum fouea interceptasse, ut uel saltibus, uel longis gradibus, uel ascesu, defensuq; pergerdo, nullum posset telum occultare. Quot quantisq; igitur animis hominis, qui uel uxorem ita suspectam habebat, malis referunt erat: illis certe mihi similissimus uidetur fuisse, qui cum ad alta precipitia scandant, antequam ad cacumen peruerenter timore percussi, necalitiora petunt tam felsi, nec descendere audent, cum ad hiatum & profunditatem despixerint. Tyrannidem nempe quasi diuinam rem aggressus, cum pericula eius cognovisset, & stanti in proposito, innumerabilia uidebat indies pericula, & abeunti mortem imminentem non dubitabat, omnibus & si non corporibus, sed animo tamen aduersus eum armatis, quod ille ipse Dionysius ita esse significauit. Nam cum quidam uitam Gladius tyrannorum apud eum quasi beatam laudibus efficeret, uocasse ad coenam Dionysij: regio apparatu instruictam hominem dicitur, ac super caput illius sedentis acutum gladium tenuissimo filo tuendissime, quem postea quam repente cōsita ille respexit, nec surgere inde ausus, timore tyraanni, nec bibere aut comedere potens, periculo percussus, ceruice aut oculis ad pendente gladiū directis mortem expectabat. Quod cum uidi sit Dionysius: Num inquit, intelligis quam beatæ sit uita nostræ: talis enim est, nisi uelutinus nobismeritis adulari. Omnia enim rerum copiam habentes, propter frequentiam periculorum, & impendentem formidinem, nulla frui possumus illis similes, qui à deformibus sepe meretricibus decipiuntur, quæ ueste atque auro ualde ornata, & fuso facie deformitatem occulantes, quasi hamo pīces his insidijs captos attrahunt adolescentes. Hac infelicitate nos premimur, qui multis felices uidemur, & sicut tormenta multi coguntur mentis fūe arcana pādere, sic interdum huius uita molesta uici, uerissimas uoces de miseria nostra emittimus. Illis enim certe similes animalibus tyraanni sumus, quæ laginantur, quib; us comedendi bibendiq; non ad aliud quam ad perniciem suā copia solet offerri. Cuic rei exempla & si quotidie uidemus, unum tamen ex pīfis referre, operæ precium duxiimus. Dicunt igitur, qui Phocides sarcum bellum concriperunt, cum lex esset, aut precipites ex alto deſci, aut in mare submergi, aut igne cremari sacrilegos. Cumq; Philomelus, Onomarchus, & Phaylus, tres isti Delphicum spoliauerint templum, secundum legem diuinitus supplicia dedisse. Alterum enim, cum per aspera scandaret loca, precipitem dedisse, ac ita expirasse. Alterum, cum eques per litora ferretur, in profundo lapsum, unā cum equo fuisse aquis demersum. Phaylus autem alij sacro morbo consumptum, alij cum templum Inabis incendetur, unā concrematum fuisse tradiderint. Nemo profecto hæc casu, nisi a mens, accidisse putabit. Omnes enim hos tres eidem temporibus, propter idem delictum, non alijs supplicijs quam lex uolebat iure punitos, nō à for-

mina & casu, sed diuinus credere debemus. Quod si non nulli rapaces & factiosi homines, qui non alienos lolummodo populos, sed patrias etiam suas subiecerunt, impunè id fecisse uidentur, mirandum nō est. Primum enim non similiter Deus atq; homines iudicant. homines enim de manifestis tantummodo cognoscunt: Deus uero in animum ingressus ipsum, nudos uoluntatis perficit motus. Quare nunquam humana iudicia, diuino, tanquam meliora & iustiora proponenda sunt. Multis enim homines falluntur sensibus corporis, atq; turbationibus animis: Deo autem nihil est quod fallat, sed summa iustitia una cum ueritate cuncta geruntur. 2 Deinde recte illud in primis ferit, id esse apud populum tyranos, & sunt in lege suppetitia. Quod igitur in ciuitatibus deficit uirtus studium, & imprudentia adeo abundant, ut nulla legum reuertentia sit, tunc Deus ut uita repellat & ad uirtutem homines conuerteret, crudelibus atq; tyrranicis uiris non iniuria potentiam praebet: uirtutum enim cumulus sine crudelitate mundari non potest. Et quemadmodum uindictae publicarum rerum ad homicidas, proditores & sacrilegos interficiendois publice aluntur, nō quia tale hominis exercitum laudetur, sed quia populo necessarium est: eodem profecto pacto huius mundi gubernator, quasi communes uindictae tyranos, in ciuitates exulciat, ut iniuriam atq; impietatem, aliaq; huiusmodi ui & crudelitatem istorum puniat. Qui quantam non recte animi proposito, sed crudelitate commotis, diuinis uoluntatibus submisistrarunt, ut ignis consumpta materia demum extinguitur: & ipsi cum ciuitates ciuitas inanes hominum fecerint, tunc demum in periclio incident. Quid autem mirarum, si tyrranorum interdum ministerio effusis hominum iniurias Deus compescit, cum etiam sepius non a lior opere, sed per se ipse fame, terramoto, peste, alijsq; huiusmodi, quibus multas urbes defolatas uidemus, id facit. Satis dictum esse putonem in malo uiuat esse felicem: unde maxime prouidentia esse probatur. Et post aliquas: Ventorum: inquit, impetus, & pluviae uis, nō (ut tu putabas) ad perniciem nauigantium, aut agricolarū, sed ad utilitatem humani generis diuinus mittitur. Aquis enim terra, uero regione qua sub Luna est, mundare solet, & utriscq; animalia & plantas alit, auger, perficit. Quod si nauigantes aut agricolae nonnunquam perdit, mirari non debes: minima enim quædam isti particula sunt, cura uero totius humani generis Deo est. Ut ergo in editione ludorum atq; certaminis, & diles propter aliquos reipublica ulis die certaminis mutato, fecerunt nonnullos luctatores nō affilii: sic & Deus quasi magna cuiusdam ciuitatis, totius orbis curam gentes, humidorem aestate, & uernalem hyemem ad utilitatem totius effectu, quamvis nonnulli haec temporis in equalitate magna damnata patiantur. Elementorum igitur inter se transmutationes, ex quibus mundus constat, & quibus conservatur, tanquam necessarias ipse instituit: pruinæ autem & nubes, ceteraque huiusmodi ad frigiditatem aeris consequuntur, sicuti ad cœusionem nubium fulgor & tonitruum. quorum nihil forsitan ex prouidentia sit. Pluviae uero ac venti, cum uitæ alimenti, clementiæ causa plantarum atque animalium sint prouidentia certe sunt, & ex istis illa consequuntur, ut si certi tons munerum liberalitate atq; magnificientia magna unguentorum copia proponatur, unde gutta quibusdam in terra defluit, lubricus ualde locus effectus sit, nemo non infans prouidentia editoris munerum lubricitatem factam esse contendet, sed ad magnificentiam abundantiam atque unguentorum consecutam concederet. Irae similiter, & alia huiusmodi, non sunt naturæ opera principaliter, sed nubibus naturali quadam ratione accidentia: & tam eniam hæc prudentioribus conferunt tranquillitatem enim aeris, motus uentorum, hyemes & serenitatem, his signis prædicere solent. For-

nices porticus q; num uides, quorum plurimi ad meridiem respicient, ut deambulantes in hyeme caelestant, & in aestate opaco frigore utantur? Quam rem illud consequitur, non ab ædificatoris sententia & factum, quod ubi quisque à basi excedunt, horæ significantur. Ignis similiter naturæ opus est necessarium, quem quasi accidens quoddam fumus consequitur, quia tamen est, quando non parum attulit utilitatem. Interdu enim non igne, sed fumo ad uerum hostium significamus. Tali ratio etiam in Eclipsibus dici potest, quæ Solem atque Lunam consequuntur, & aut mortis regum, aut urbi um desolationes prudentibus signa solent & afferre. Lacteus uero circulus, stellas habet eius substantia, cuius cetera. Cuius rei causam, quam difficultis sit, nos tamen negligunt, sed diligenter queritant philosophantes: putant enim & recte iucundissimam rem per seipsum esse scientiam. Sicut igitur Sol & Luna ceteræq; stellæ per prouidentiam factæ sunt, sic profecto coeles omnia: quamvis nos naturam atque uirtutem omnium inuestigare ne queamus. Terræmotus autem & pestilenta, fulminum iactus, & similia mala dicuntur & non sunt (nullius enim mali Deus causa est) sed elementorum mutatione generantur. neque sunt principalia naturæ opera, sed ad ea quæ necessaria & principalia sunt, consequuntur: & si aliqui damnum indehabuerint, non eis accusandus gubernator. Primo quia quos bonos es seipsi putamus, boni fortassis non sunt. Deinde quemadmodum in re militari ad ledandam seditionem, qui forte primum oblatus est plectur, & ad extinguentandam tyrranidem, cognatos, etiam si in culpa non sunt, leges extirminant, eodem modo in pestilenta ut reliqui moderatores fiant, interdum etiam innocentes communis corruptione aeris pereant. Sic & in nauigio æqualiter omnes periclitantur, quamvis non aquæ peccauerunt. De atrocibus autem bestiis exercitationis bellicæ gratia productas diuinitas dicemus. Nihil enim magis corpus ad labores, & animos ad resistendum hosti corroborat quam uenatio. nisi tu huic defensioni opponendo detraxisses, sed tamen & qui bellicosi sunt, animos bestiis se opponentes, facilis fuit: & qui pacem amat, domi atque in urbibus uiuentes, longe ab omni huiusmodi periculo absunt. Sues enim & leones, similiæq; animalia, ne infidis hominum aliquid patientur, procubulat habitacionibus hominum uerantur. Si qui autem ex negligencia inermes saltus peragunt, seipso potius quam naturam accusent, sicut in æquestri certamine, qui uno loco sedere ac spectare non patientur, cum hinc illine transeat, currum impetu plenum conteruntur. Serpentes autem uenenosæ animalia multos ad morbos, & maximè perniciosissimos, remeda conferre saluberrima medici perhabet. Videbis q; si diligenter attendere volueris, in magnis theriacis, nonnulla membra eorum accurritissimè sunt. Deinde à Deo ista esse parata dicunt in peccato, sicut in aculeos & alia tormenta in iudicij præparata uideruntur. Quod autem dixisti in domibus hominum maxime ista nasci, falsum omnino est. Procul enim in defectis intenentur locis, hominem quasi dominum fugientia. Quæ uero in habitacionibus hominum nascuntur, corruptione magis producuntur: quamvis & carnium nidore animalia huiusmodi attrahantur. Hirundines autem si nobiscum uerantur, mirum nō est.

nam quoniam eas homines non uenantur, idcirco plurimae abundant. nam in regione fugere illa uidebis, quibus insidiantur. Non enim hominibus solum, uerum etiam brutes, ut se salua uelint, innatū est. Syria maritima quæ dā ciuitas est nomine Ascalon, quō tunc applicuit, quādō oratus atq; sacrificatus Hierolymæ ad patrum templū missus fui. eō cum applicuisse, magnam columbarum multitudinē uidēs admirabar, interrogantq; mīhi quā ob rem ex aues omnia pene loca illi occupassent, respōsum fuit, lege apud eos columbarū usum esse prohibitum. Apud Aegyptos autem mirabilius quiddam considerauit, Crocodilus enim omnium belluarū atrocissimum, in sacratissimo natus & enutritus Nilo, quām sub aquis uiuat, utilitas tamen sue nō est ignarus. Magna enim copia apud eos crocodiliorū inuenitur, qui animal id tanquam sacram uenerantur. Minime autem reperit apud eos potest, qui cum uenetur. & nauigantes hic quidē nec digito aquam fluuij tangere audent, crocodilis statim insultantibus. Ibi uero timidores etiam homines, uel ludo in Nilu natantes & profluit. Barbaras regiones fecunditate agrorū excellere uidemus, ubi magno ingenio homines raro nascentur. Sic alimentis quidem abundant, hominibus autem, quorū gratia diuinis aliamenta producuntur, carere uidentur. At contra accusanda Grecia est, quia si ne semine atq; cultu nihil producit, sed sola homines generat, uero celestes atq; diuinos, natura ad omnem scientiam natos cuius causa est subtilitas aeris. Non enim temerē dixit Heraclitus: Aer siccior, anima prudentior atque nascitur in melior, cuius signum, quod ieiunates atq; uigilantes prudentiores illis sunt, geniosi homines.

In seco aere. 7 Verū in Barbaris regionibus propriez alimento maiorū alimentorum copiam, aptorumq; robur, non iolū animalia plura maioraq; uerum etiam arbores maximē nasci solent. Non est autem culpa naturæ, si tam marinis quam terrestribus animalibus cruditer uescimur. Non enim ad huiuscmodi uoluptates natura, sed crudelitas nos atq; intemperantia incitat. Ad mundi enim totius consummationē necessaria erat, ubiq; varia nauci animalium genera. Non fuit autem necessarium, ut homo qui sapientia decore ornatur, ab humanitate in feritatem cōuersus, cæde animalium uoluptatem sibi pararet. Vnde ad huc usq; tempora quicunq; continentia gerunt, ab huiusmodi abstinenti carnibus, suauissimo cibo herbarum fructuq; utentes. Qui uero cænūm usum natura concedi arbitrantur, magistris & legibus, quibus cura modestia est, ab esu immoderato prohibentur. Rose autem & crocus, uarij flores atq; aromata, non uoluntatis gratia, sed bona ualeutudinis producta sunt. Nam & odore ipso iuuā interdum, & in compositione medicinarum (magnas enim uires habent) à medicis adhibentur. Multa enim singula nihil prouunt: coniunctio uero, quemadmodum maris atq; feminæ coniunctio ad procreationem, sic uires suas ostendunt. His ceterisq; huiusmodi nisi contentiosissimas, concedas oportet, diuina uniuersum hunc mundum prouidentia gubernari. Hacā Philone compendiosius sumpli, tum ut ostendam quales Hebrei etiam iuiores iuros habuerunt, tum ut pia deo sententia ludorum apparent.

Scholia in Cap. V.

Neotericorum Hebreorum Theologia, quāti facienda sit, ostēdit in hoc capite Eusebius, Philonem doctissimum uirum, de uniuersi origine, & de Prudentia, aduersus Peripateicos, qui mundum eternum fingebant, & Epicureos, qui prouidentiam Dei in dubium uocabant, grauissimè differentem, introducens. In assertione Prudentie diuina, respondet ad hanc oblicationem: Si non eſtu & foruito omnia fiunt, sed iuxta prouidentiam diuina uerum & ductum, unde tanta est confusio in rebus humanis, & qui sit quod plerumq; malis bene est, & bonis male? Hanc querelam de confusione

ue & perturbatione humanarum rerū, de succubis Tyrannorum & aliorum improborum, de calamitatibus quibus laborant interdum boni. Philo operose & recēdē refutat, ac negat Malos idē felices censendos, quia caducis bonis sint instruti, cum sint reuera miseri & malis magnis & periculis obnoxii, scit docent historię de Tyrannis. Bonos etiam propterea quod uel iniurias aliorum sunt expofiti, uel destituent copias earum rerum, quas tanquam bonas uulgus ignobile appetit & magnificat, milites & abiectos esse pernegat, ac disputationem conciliens inquit: ixevōs μὲν ἡ τὸ περὶ οὐρανού πόλις μητέρα τῆς φωνῆς εὔθεμον εἴη, ὁ δικαῖος, λελεκται, δίκαιος μελίσκως ἐσταύτης εἴη πρόσωπος. In hac doctrinā disputatione multa de Tyrannis & eorū periculis & iniuriis, de rerum natura, de historia animalium Philo exponit, ut ostendat non temere conflixisse res ex domis, ut Democritus uisum est, sed Deum res omnes bonas creasse & pro suo arbitrio uniuersus moderari & administrare. Ceterum quod nam sit Sp̄ritus sancti iudicium de succubis improborum, & errantibus bonorum, uidere est, Psal. 37. Ne commouere propriez malignos, neque zela ueris facientes iniuriantur. Quoniam tanquam herba uelocietate excidentur, & sicut olis germinantur, sicut uero sp̄rāt. Spera in tehouab, & sic bonum inhabita terram & pacem ueritatem. Et oblectare in tehouab, & dabit tibi petitiones cordis tui. Deuolue super tehouam uiam tuam, & confide in eo & ipse facit.

1. Eodem profecto modo.] In Greco est. Eodem modo eum qui in ijs locis habitat, ubi cedes fames & alterius fai gentes sunt, neceſſe est mutare honores etiam horum. Nam Polycratii obſerua que perpetravit, dux quidem adiuit, peior illa quidem uite infelicitas, addit quidē a magno rege punitus est & crucifixus, oraculum implens, noui amissi me; cū ſibi non multo ante uidetur, à Sole uagi, & à tone lucari.

2. Deinde recēdē.] Deinde, o bone, ne putes uile esse, Tyrannidem. Nec enim punitio utilis est, sed penas dare bonis aut melius est aut non necesse. Ob quam cauam in omnibus recē scriptis legibus comprehenditur. Qui autem scriperunt, ab omnibus laudantur. Quod enim in populo Tyrannum, id in lege pena est.

3. Deus ueritatis.] Deus, tanquam fluctum torrentis, illuitem malitiae deriuare cupiens, ut purget genus nostrum, robur & potentiam dat illis qui natura imperiosi sunt. Nam sine crudeli anima non purgatur malitia.

4. Factum.] Factum. Quid autem id est? Umbra à pedibus excidentes, nostra experientia horas defigantes.

5. Afferre.] Quod & Pindarus significauit, cum eclipsis facta esset, per ea que anteā dicta sunt.

6. Proficiunt.] Regio autem cyclopum, quoniam gens ipsorum filio fabulosi est, sine ratione & agricultis fructus bonus non nascitur, quemadmodum nec ex nibilo quicquam generatur. Grecia quia dem non est contemnda, tanquam apera & steriles, nam & ipsa ferili est.

7. Verum in Barbaris.] Ideo & in barbaris regionibus germina quidem propter fertilitatem & trunci maximi sunt, & animalium brutorum plurima fecundissima, mens autem nunquam aut ratiō gignit. Quod in aere ipsorum, ex terra & aqua continuū & perpetui habitus elevati, superant.

ARGUMENTVM IN LIBRVM NONVM
Eusebij de Preparatione Euangelica.

ERḠIT in disputatione instituta noster Eusebius, ac recē factum à nostris quod commentis Ethnicis repudiatis, amplexi sunt Hebreorum uerē sacras scripturas, ex his omnibus colligit. Primum, quia hæ à multis magnis nominis Philopophilis, magno etiam commendata sunt, tanquam falacriæ & mysterijs referente, commendata sunt, ut non sit, neotericorum Gentilium, eas contemnent, calumnias attendunt. Deinde, quia bonos & uirtutis integratissimū suos faciunt, sicut uide et in historia Eusebiorum. Partenit bona doctrina, bonos fructus in discipientib; & docentib;. Postremo, quia sit, in narrationibus quibusdam, hebreorum & aliorum quorundam Grecorum Historiographorū, mirabilis confensus, qui argumento est, uera esse, quæ memorie mandauerunt Hebrei veteres.